

Mebadi

International Journal of Philosophy

Volume: 2 Special Issue: 1 Year: 2025
pp. S34-S54

Special Issue on Yalçın Koç

Cilt: 2 Özel Sayı: 1 Yıl: 2025
ss. S34-S54

Yalçın Koç Özel Sayısı

The World of Yalçın Koç: An Anatomy of the Endeavor to Ground the Human

Yalçın Koç'un Dünyası: İnsanı Temellendirme Çabasına Bir Teşrih

Süleyman Dönmez

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Felsefe Bölümü, sdonmez@akdeniz.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4251-6665

Article Information

Article Type

Research Article

Date Received

04.09.2025

Date Accepted

08.10.2025

Date Published

12 October 2025

Plagiarism Checks: Yes, Turnitin.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Süleyman Dönmez)

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

04.09.2025

Kabul Tarihi

08.10.2025

Yayın Tarihi

12 Ekim 2025

Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Süleyman Dönmez)

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Cite As | Atıf

Dönmez, Süleyman (2025). The World of Yalçın Koç: An Anatomy of the Endeavor to Ground the Human. *Mebadi International Journal of Philosophy*, 34 – 54.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17332989>

The World of Yalçın Koç:
An Anatomy of the Endeavor to Ground the Human

Abstract

Yalçın Koç's thought addresses the problems of existence, knowledge, and ethics within contemporary philosophy through a unique conceptual framework. His system is not merely a purely abstract theoretical effort, but rather an attempt to reconstruct human existence, identity, and truth through what he calls the 'Leaven of Anatolia'. Koç rejects the rational and externally grounded approaches of Western philosophy, seeking instead to establish an understanding of existence that is 'inward, heart-centered, unity-based, and rooted in Kalam'. This article argues that Koç's endeavor to analyze the human, examined systematically through his works in the contexts of ontology, epistemology, ethics, and philosophy of language, represents both a radical critique of Western philosophy and theology and a proposal for an indigenous alternative mode of thought.

Keywords: Yalçın Koç, Human, Nazariyat, Logia, Greek-Latin Christendom, Turkish-Islamic Thought.

Öz

Yalçın Koç'un düşüncesi, çağdaş felsefe sahasında kendine özgü bir terminoloji ve bakış açısıyla varlık, bilgi ve ahlâk meselelerini yeniden ele alır. Onun sistematigi, soyut bir kuramsal çaba olarak değil, insanın varoluşunu, kimliğini ve hakikatini "Anadolu Mayası" üzerinden yeniden inşa etme girişimi olarak okunmalıdır. Koç, Batı felsefesinin rasyonel ve dışsal esaslı yaklaşımlarını reddederek, "içsel, Gönül merkezli, birlik esaslı ve Kelâm temelli" bir varoluş anlayışını temellendirmeye çalışır. Makalede Koç'un insanı çözümleme çabası eserlerinden hareketle ontoloji, epistemoloji, ahlâk ve dil felsefesi bağlamında sistematik olarak incelenmek suretiyle bu çok katmanlı tefekkür tarzının Batı felsefesi ile teolojisine karşı geliştirilmiş radikal bir eleştiri ve yerli bir alternatif teklif olduğu ileri sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Koç, İnsan, Nazariyat, Fikriyat, Grek-Latin Kilise Diyarı, Türk-İslam Düşüncesi.

Introduction

I. I would like to begin with a preference.

While composing this article, footnotes will be avoided unless strictly necessary. The reason for this decision is that, upon examining Yalçın Koç's works, one encounters in each of them explanatory sentences that illuminate the subjects and references addressed in this study. Of course, Koç does not explicate the same issue in all of his eighteen books written roughly over the past quarter century. However, Koç's orientation is theoretical (nazariyat-centered). And nazariyat, in his view, is an activity grounded in the self (nefs)—in a sense, in the human being. In this context, Koç constructs a new terminology and frequently reminds readers, often in footnotes, of what he explicates in which book. Since he proceeds by reconstructing Turkish itself with a terminology unique to his thought, he does not hesitate to repeat the meanings he assigns to words, ensuring that these meanings firmly settle in the reader's mind. Therefore, attaching a footnote to every citation—something considered indispensable in today's academia—while it could be a legitimate method for writing about Koç's world, does not appear necessary for entering that world. Of course, when sentences are directly quoted from Koç's works, footnotes may be provided to indicate their source. However, as noted, the same sentence can often be found in several of his books. In such cases, one must pay attention to context when providing references. Since in this study we provide general information about Koç's works and the content of some of them, the reader will have relatively little need for footnotes.

II. The Works Written by Yalçın Koç After His Retirement

The works Yalçın Koç authored after his retirement, focusing on nazariyat, and published by Cedit Neşriyat (Ankara), are as follows:

1. Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme (2007) — The Leaven of Anatolia: A Study on Turkish Identity.
2. Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2008) — The Principles of Theologia: A Study on the Theory of Philosophy and Theology.
3. Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşası Üzerine Bir İnceleme (2009) — The Principles of Theographia: A Study on the Construction of Theology and Mathematics.
4. Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2010) — The Principles of Theogonia: A Study on the Theory of Genesis.

5. Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi (2013) — The Principles of Theoretical Logic: A Foundational Study on Theologia Irrationalis.
6. Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2016) — Dialectic and Theory: A Study on the Principles of Dialectical Logic and Speculative Philosophy.
7. Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2017) — Mind and Theory: A Study on the Source and Principles of Mind.
8. Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018) — Consciousness and Theory: A Study on the Source and Principles of Consciousness.
9. Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018) — Phenomenology and Theory: A Study on the Principles of the Thought of Manifestation.
10. Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018) — History and Theory: A Study on the Principles of History and Historiography.
11. Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme (2020) — Ethica and Nazariyat: An Evaluation on the Source and Principles of Ethics.
12. Ahlâk ve Nazariyat: Ahlâk'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2020) — Morality and Theory: A Study on the Source and Essence of Morality.
13. Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2021) — Letter and Theory: A Study on the Principles of the Formation of the Name.
14. Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme (2023) — The Principles of Theoretical Music: A Study on the Foundations of Turkish Music.
15. Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2024) — Reason and Theory: A Study on the Source and Essence of Reason.
16. Cevher Theographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme (2024) — The Principles of the Substance-Theographia: A Study on Element, Unity, and Essence.

17. Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme (2024) — The Principles of the Cosmos-Theographia: A Study on the Construction of Cosmogony.
18. Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme (2025) — The Tamga-Name Theographia: A Study on the Ground and Constructive Principles of Turing Machines.

Koç's works are not theoretical constructs in the abstract sense. He offers, particularly through the resources of the Turkish-Islamic intellectual tradition, and more broadly for philosophy and theology, a new approach for their radical reconstruction. Koç expresses this stance through the term *nazariyat*.

Nazariyat differs from the Greek concept *theoria*—and this difference cannot be explained merely linguistically. In this context, Koç distinguishes *theoria* from theory and states that *nazariyat* is a form of contemplation lost within the Greek-Latin Christendom and the geographies under its influence. This observation constitutes a deep critique of the philosophies corresponding to Western thought and their dominant epistemological framework. Koç's critique embraces not only philosophy but also theology.

He separates philosophy from *hikmet* (wisdom) and theology from *theo-logia*. In his view, philosophy—more grounded in sources—is expressed by the Greeks as *theologia*. By inserting a hyphen between *theo* and *logia*, Koç distinguishes *theo-logia* from what he calls “theology,” or the *logia* of God, and defines *theo-logia* as “the thought concerning theory.” In this definition, *fikriyat* (*logia*) corresponds to a mode of thought based on language and reasoning (*muhakeme*), centered upon relation (*nisbet* / ratio). For Koç, therefore, language must first be constructed so that thoughts may be expressed through a language (Turkish, Arabic, Greek, etc.).

If we take the Turkish-Islamic tradition as a reference, the concept *ilahiyyat* can be used as a counterpart to *theo-logia*. However, as noted above, in Koç's view *theo-logia* refers to “the thought concerning theory,” whereas theology refers to “the thought of God.” By “the thought of God,” what is meant is the body of thought produced through the use of language and reasoning about God. In this sense, theology resembles, in its narrowest form, the science of *kalām*, which seeks to justify belief through rational means. The originality of Koç's thought lies in the fact that his concepts are not merely descriptive but also carry ontological, epistemological, and ethical functions. In his system, fundamental ontological categories such as substance (*cevher*), form (*suret*), transcendent (*aşkın*), and descendent (*düşkün*); epistemological notions such as *nazariyat* and theory of form (*suret nazariyatı*); elements of philosophy of language

such as theogonia—dealing with the formation of language; and moral principles such as fidelity to the origin (asla sadakat) and unity (birlik) are all parts of a holistic construction. To understand this holistic structure, one must grasp the significance of the terminology Koç employs.

He deliberately avoids common philosophical terms such as ontology, epistemology, and axiology, since the very philosophy he critiques is founded upon these notions. Consequently, he opts to develop an original terminology (ıstılah) rooted in Old Turkish, a strategic choice that may pose a challenge of unfamiliarity for the modern reader.

To enter Koç’s world while using terms he deliberately avoids—such as category, ontology, or even being (varlık)—is, in a sense, to lock the door to his mode of contemplation. For, according to Koç, nazariyat is not a categorical structuring.

We are aware of the tension between the language used in constructing this article and the nazariyat Koç proposes. However, we temporarily employ, with due caution, a number of concepts widely used in contemporary philosophy and theology—even though, according to Koç, they are inadequate—in order to find a philosophical entry point into his world. In this way, by showing how Turkish ıstılahs (terminological concepts) are reborn and gain meaning on a theoretical (nazari) basis within the radical critique Koç develops against what he calls the Greek-Latin-Church realm, we intend to leave open a doorway to Koç and the question of philosophership.

III. On Yalçın Koç and the Question of Philosophership

It will become apparent that Yalçın Koç is a “philosopher” distinguished in contemporary Turkish thought, particularly through his critiques of philosophy and theology and his remarkable capacity to generate concepts (ıstılah / terim). Let us state immediately: Koç does not consider himself a philosopher. We have called him a philosopher within the context of our own conception of philosophy and the philosopher. We have also published another article in which we justify why we refer to Koç as a “philosopher.”¹ That issue—the question of Koç and philosophership—will not be directly addressed in this article. Those wishing to explore the matter in detail may consult the earlier study referenced in a footnote. Nevertheless, in order not to leave the question entirely unaddressed here, a brief clarification is in order.

In our view, Koç is a systematic philosopher. We describe him as such because he builds a systematic path of reflection, which he calls nazariyat, and

¹ See. Süleyman Dönmez, “Yalçın Koç ve Filozofluk Üzerine Bir Değerlendirme,” *Akdeniz İlahiyat Dergisi* 1 (2025): 39–52.

through it subjects numerous topics, ideas, and concepts within philosophy and science to critical examination, including several well-known philosophers. For instance, in *Ethica ve Nazariyat*, he critiques Spinoza; in *Diyalektik ve Nazariyat*, Hegel; in *Zihin ve Nazariyat*, he analyzes the concept of mind; in *Nazari Mantık'ın Esasları*, he critiques classical logic derived from Aristotle and reconstructs theoretical logic; in *Theologia'nın Esasları*, he reconfigures language, philosophy, and theology; and in *Theographia'nın Esasları*, he reshapes the theographia-machine, theology, and mathematics. His *Anadolu Mayası* stands alone as a work that grounds the human being itself.

Let us now leave aside the matter of Koç and philosophership and turn to the main subject we intend to discuss in this article.

IV. The Central Question of Yalçın Koç's Nazariyat: How Is the Human to Be Grounded? At the center of Yalçın Koç's nazariyat lies the question of how the human being can be grounded. This question has been addressed repeatedly in classical Western philosophy, from ancient Greece to the modern period, yet has never been satisfactorily answered. The reason, according to Koç, is that Western thought has always attempted to comprehend the human through external categories—that is, as a function of social order, a product of natural laws, or an outcome of historical processes.

As mentioned earlier, Koç refers to the geography of what is commonly called “Western philosophy” as the Greek-Latin Christendom. According to him, within this realm—and in the Persian and Arab regions under its influence—it is impossible to ground the human being. For, within these realms, the term human has been emptied of meaning. Koç conceptualizes this condition as *fikriyat* (logia) and holds that humanity cannot be grounded through *fikriyat* either. In Koç's view, the Greek-Latin-Church realm, unable to transcend *fikriyat*, has reduced the human being—constructed on the basis of individuality—to a “two-legged, featherless, rational, perceiving creature.”

This reductionist conception is also adopted by modern anthropology. Koç considers such reductive modes of thought to be rootless. His effort to “ground the human being” departs not only from the modern anthropology that centers on the individual but also from the *kalām* tradition of Islamic thought. By *kalām* here, we refer to the discipline of theology within the Islamic sciences. It should not be confused with *Kelâm*—what Koç calls “the Word sealed in the primordial time (*kadim demde hatem olan Kelâm*)”—which signifies the source of humanity accessible through descent into the Heart (*Gönül*).

In Koç's nazariyat, the concepts *Gönül* (Heart) and *Kelâm* (Word) function as keys to the comprehension of the human. Thus, by centering his approach around what he calls the Leaven of Anatolia (*Anadolu Mayası*), Koç reconstructs

the human being theoretically (nazari) through an original grounding that transcends both the aporias of Western philosophy and the reductionist interpretations of Islamic kalām. In contemporary terms, this reconstruction may be called a philosophy of the human being. However, it must be emphasized once again: Koç never refers to his theoretical attempt to ground the human being as “philosophy.” The aim of this article is to examine systematically Yalçın Koç’s effort to ground the human being.

In doing so, we shall first analyze the understanding of the human in Western philosophy and Koç’s critique of it, and then discuss how, in Anadolu Mayası, the human being is grounded through Gönül, Kelâm, original identity (asli kimlik), and morality (ahlâk). In this way, we shall attempt to demonstrate how Koç’s conception of the human offers a distinctive innovation within both classical philosophy and contemporary thought.

Yalçın Koç’s Works and His Conception of the Human

Before analyzing Yalçın Koç’s claim that Western philosophy—what he calls the Greek-Latin Christendom (Grek-Latin Kilise diyârı)—has failed to ground the human, it will be illuminating to briefly examine a few of his works, mentioned above, with a focus on their treatment of the human being. This will help us see through which conceptual means Koç establishes his alternative foundation against the Western conception.

According to Koç’s *Zihin ve Nazariyat* (“Mind and Theory”), the human comes into being through birth into existence (doğuş). The human can be regarded as a landscape (manzara) that arises from psukhe, the substance that binds form (suret rabt’ed’en cevher). The human is endowed with faculties such as memory, consciousness, and mind. In this context, human cognition and the realm of thought are structured through theo-graphia machine (theo-graphia makinesi), which constructs formed language (müteşekkil dil). Thus, the human realizes its existence in the contemplation of the transcendent form (aş’kın suret seyr’i).

In *Şuur ve Nazariyat* (“Consciousness and Theory”), consciousness (şuur) is defined as the aspect of form that apprehends itself. Koç emphasizes that consciousness is an aspect without content. In this view, human self-awareness differs from the Western concept of reflection (reflexio), for the human is a conscious being who perceives itself through hearing, seeing, and beholding. Upon this ground of consciousness, theory (nazariyat) is enacted. Consequently, the human exists as a transcendent agent (aş’kın fail) who beholds the landscape.

In *Tarih ve Nazariyat* (“History and Theory”), Koç grounds the human as follows: the human is born not from chronological or empirical history, but from

a primordial history (ilk tarih) that transcends time and is connected to substance (cevher). Hence, the human possesses an original identity. Unlike the enslaved mass-individual shaped by the Church, the human is a singular individual (ferdî birey) who finds freedom and existential grounding in the Heart (Gönül) and within oneself. Existence is realized through the apprehension of a reason (akıl) that transcends rational faculty.

In *Cevher Theographiası'nın Esasları* ("The Principles of Substance Theographia"), the human is constructed upon the foundation of *Anadolu Mayası* ("the Leaven of Anatolia") as a being who is born from substance, possesses heart (Gönül) and reason (akıl), exists through morality (ahlâk), and finds identity in the timeless first history.

In *Akıl ve Nazariyat* ("Reason and Theory"), Koç asserts that reason (akıl) and Heart (Gönül) are indivisible and one. Reason is defined as the power that brings forth by determining essence, and hence it ceases to be a mere instrument independent of the Heart, becoming instead a function integrated with it. Accordingly, the human, unlike the rational faculty confined within the limits of the Greek-Latin Christendom, is shaped by a reason empowered by the Heart—a reason that can question its own foundation and transcend itself through transformation.

Koç's moral analysis places the ethical dimension of the human upon an ontological foundation. In *Ahlâk ve Nazariyat* ("Morality and Theory") and *Ethica ve Nazariyat*, he emphasizes that the essence of the human is morality, and through this morality, the human becomes free. Freedom is not confined by the limits of mind; it is constituted upon the realization of one's own transcendent truth as oneself. Thus, the human can be free only through the immediate apprehension of one's own truth. At the root of morality lies the unity (unitas) established among He (GOD) / the divine He (hüve), I (ene), and the original name (aslı isim).

The practical aspect of morality is developed through the notions of fidelity to the origin (asla sadakat) and friendship with oneself (kendine dostluk). The basis of friendship with oneself is the direct apprehension of one's own transcendent origin—one's truth as oneself. This stance, unlike the ethike of the descendent (düşkün) which rests on imitation, is grounded in the original unity of being (vücûd).

For Koç, language is not merely an instrument but a mirror of being, and the reflective capacity of this mirror is limited. In *Anadolu Mayası*, he presents a dual conception of language: on one hand, language is a peerless artist in the establishment of objects; on the other, it is an unparalleled counterfeiter of the world (cihanda benzeri bulunmayan bir kalpazandır), distinguishing between

real and heart-objects. Therefore, the only language that reflects truth perfectly is Kalâm (Kelâm). Kelâm is an essence that can neither be augmented nor diminished through word or thought; it is identical with itself. Expressed as the opening of the Heart in Turkish speech, Kelâm cannot be conveyed through translation, exegesis, or paraphrase, for such acts necessarily diminish it.

In Harf ve Nazariyat (“Letter and Theory”), Koç grounds the structure of language upon the original name (aslî isim) and the formed letter (suretli harf). For the descendent human (düşüş sonrası insan), language has become differentiated, and thus one can speak only of formless letters and formless names.

In Theologianın Esasları (“The Principles of Theologia”), he claims that propositions are subjectless and that the agent cannot be constituted through language—thereby emphasizing that the speech of the descendent is a mere imitation of formation.

In Theogonia’nın Esasları (“The Principles of Theogonia”), he defines theogonia as birth in theoretical regard (nazariyat itibarıyla doğuş). Theogonia encompasses two processes: the transformation of formed sound arising from substance (cevher) into formed letter through perception (harf theogonia), and the ascent of these letters to the original name (isim theogonia). This demonstrates that the origin of language lies not in speech or logic but in theory (nazariyat) that proceeds from being itself.

Thus, Koç’s exposition of the human rests upon existential states such as fall (düşüş) and transcendence (aşma). With these notions, Koç reveals the two fundamental dynamics of human existence. In Anadolu Mayası, he emphasizes the importance of seeing and transcending through transformation by employing the metaphor of cutting off the branch one sits on—setting aside the dominion of rational faculty.

In Theographia’nın Esasları (“The Principles of Theographia”), he argues that fall concerns not a change in substance but the transformation of the nature of language. The descendent is the transcendent one who has lost the formed name, and thus perceives the external world through a blurred perception grounded in movement with a determinate object—that is, sensual cognition. This existential journey integrates with Koç’s cosmological perspective. In the same work, he defines time as the multiplicity of the participation of moments (an’ların iştiraki çokluğu), and asserts that being is relative to time. In Evren Theographiası’nın Esasları (“The Principles of Universe Theographia”), he speaks of a name architectonics (isim arkhitektoniki) in which the universe is portrayed as a dome and a blacksmith’s forge, showing the place of human existence within the unity of the cosmos.

As is evident from the analyses above, Koç's theory constitutes an attempt to present an inner, heart-centered, unity-based, and Kalām-grounded conception of existence in opposition to the rational, external, and divisive philosophy of the West. His multilayered analyses reinterpret the truth of the transcendent (aş'kın) through the traditional Anadolu Mayası, transcending the linguistic and rational boundaries of the descendent. Therefore, Koç's mode of thinking remains not merely an academic polemic but a living proposal for rediscovering the human truth, offering both a radical critique and a native alternative to the conception of the human developed in the Greek-Latin Christendom.

The Greek-Latin Christendom and the Problem of the Human

The foundations of Western philosophy's conception of the human were laid within the Greek-Latin Christendom. However, through this foundation, the human was severed from its essence and original interiority—constructed either as a part of the cosmic order (the Greeks), a sinful being before divine law (the Church), or an autonomous subject of reason (modern philosophy).

What unites these views is that they prevent the individual from turning toward their own essence, subordinating them instead to the cosmos, to the Church, or to reason itself. Koç begins his effort to ground the human by critiquing precisely these Western approaches. His critique extends to the Church and the mass society it organizes, both of which transform the individual into a mass-individual, thereby stifling the possibility of depth. In the Greek-Latin Christendom, he argues, individual freedom is merely nominal—the individual is, in truth, a slave of this realm. Koç interprets Leibniz's attempt to render the individual independent and Kant's analyses that detach the soul from the individual as symptomatic of the broader failure of the Greek-Latin Christendom to ground the human. He contends that even philosophical anthropology has failed to overcome this fundamental impasse. Rejecting the notion of mass psukhe as absurd, Koç dismisses all reductionist Western approaches and instead underscores the uniqueness and freedom of the human. This radical rejection of all structures developed within Western philosophy is, for Koç, a necessary precondition for the construction of a genuine human understanding.

Let us now briefly seek an answer, within the framework outlined above, to the question of why Koç considers the Greek-Latin Christendom's attempts to ground the human to have failed.

a. The Problem of the Individual in Modern Philosophy: Leibniz and Kant

In Western philosophy, Koç directs his criticism toward the attempts to ground the individual as an independent being, particularly through the philosophies of Leibniz and Kant.

Leibniz, with his concept of the monad, seeks to ground each individual as a unique and self-contained entity. Yet, according to Koç, this approach fails to express the originality of the individual; for the closed nature of the monads prevents them from manifesting the inner, genuine identity that arises from within.

Kant's philosophy, on the other hand, places the individual in an even more problematic position. Although his moral philosophy exalts the individual as an autonomous subject, his epistemological analysis—which separates the soul from the individual—reduces the human being to the categories of pure reason. Thus, the individual becomes detached from their inner truth and condemned to the laws of pure cognition. For Koç, this approach renders the true being of man invisible and thereby further dehumanizes the individual.

b. The Impasse of Philosophical Anthropology

The “philosophical anthropology” movement that developed in the 20th century through figures such as Max Scheler, Helmuth Plessner, and Arnold Gehlen, may be viewed as one of the West's attempts to overcome the problem of the human being. However, in light of Koç's general critique of the Latin-Church realm, it must be said that these efforts also fail to transcend the fundamental impasses of the West. For here, too, man is defined within biological, cultural, and historical categories; the inner dimensions such as Gönül (Heart), Kelâm (Divine Word), and asli kimlik (essential identity) are ignored. Hence, philosophical anthropology offers no real breakthrough toward the essence of man.

c. The “Mass Psukhe” and the Reduction of the Individual

One of the most striking aspects of Koç's critique of Western philosophy is his treatment of the concept of “mass psukhe.” According to him, since the West has failed to ground the individual as an original being, it has sought to understand man through the concept of psukhe (soul, psyche). Yet this psukhe is in fact a collective spirit—a homogenizing category that erases individual differences. Koç exposes this reductionist approach when he states, “It is absurd to claim that psukhe itself is constituted on the basis of the mass psukhe.”

d. Pseudo-Freedom and Enslavement

Within the Western tradition, individual freedom is one of the fundamental concepts of modern political philosophy. However, Koç emphasizes that this freedom is not genuine but merely pseudo-freedom. For the individual cannot be liberated from within their own essence; rather, they are rendered “free” within the boundaries set by the Church, the state, or society. In this sense, the Western tradition sustains a conception of freedom that enslaves the individual. Koç points to the Leaven of Anatolia as the path of liberation from this structure.

Grounding the Human in the Leaven of Anatolia

In Yalçın Koç’s thought, the effort to ground the essence of man is founded upon rejecting the Western approaches that define the individual through external and reductionist categories, and instead establishing a new foundation he calls the Leaven of Anatolia. Maya (the leaven), in Koç’s terminology, is a fundamental and determinative concept. It corresponds to Kelâm (the Divine Word). Kelâm descends upon man as essence and touches the Gönül (Heart). Thus, man is born from Kelâm in essence; and since Kelâm belongs to Gönül and is absolute, it cannot be comprehended within the realm of speech or thought. Therefore, Koç argues that it is only possible to conceive of man as a being related to Kelâm through Gönül.

a. Gönül and Kelâm

For Koç, the inner self of man is the center of his original being, and this innerness takes root in the Gönül. The Gönül is not a mere domain of emotion; rather, it is the original locus where man enters into relation with being and truth. It is the deepest source inherent in human creation. Kelâm descends directly into the Gönül; the essence of man is the Kelâm that unfolds within the Gönül.

Koç relates the Leaven of Anatolia to the “Kelâm coming from Turkestan.” The Leaven of Anatolia arises through the infusion of Kelâm into Gönül, and this maya (the leaven), is not a synthesis of individual essences. Thus, man participates in an original unity through the Kelâm centered in Gönül. The absoluteness of Kelâm is crucial here: Kelâm cannot be reduced to speech or thought, for it is a transcendent truth preceding both. Therefore, man is born from the Kelâm within the Gönül, and his true essence is grounded in this unfolding of Kelâm.

b. The Singular Individual (Ferdî Birey) and Essential Identity

One of the most critical concepts in Koç's understanding of man is the *ferdî birey* (singular individual). The *ferdî birey* is the being who carries their own essence within themselves, independent of any external authority. This individual is grounded in the *Gönül* as the locus of the inner essence. Thus, man ceases to be an external subject and becomes a subject born from within.

The identity of the singular individual does not arise from social or historical determinations but from within itself. Koç formulates this by saying, "The identity of the singular individual is none other than himself." This identity is indivisible, irreducible, and not subject to synthesis, for it is substance. In the Leaven of Anatolia, man grows not from synthesized cultural essences but from the *Kelâm* in which he is leavened. Hence, the singular individual is not part of an external system but an original essence born from within and leavened by *Kelâm*. This marks a radical opposition to the Western notion of the individual defined by social and historical categories.

c. Self-Knowledge and Morality

In Koç's conception of man, morality (*ahlâk*) occupies a central position. Self-knowledge in the Leaven of Anatolia belongs to the *Gönül* and begins with knowing the *Kelâm*. The realization of one's own truth establishes morality.

According to Koç, man is free by virtue of morality. This freedom is not the external freedom provided by a political or social order but an autonomy of the self rooted in the realization of one's own truth. Through morality, man freely actualizes his being. Unlike Kant's duty-based morality grounded in pure reason, Koç's morality rests upon the truth of *Kelâm* revealed in the *Gönül*. Therefore, human freedom is not confined by intellectual categories but becomes possible through the truth that unfolds in the *Gönül*. Since morality is grounded in *Gönül* and *Kelâm*, human existence appears as a domain of inner freedom.

d. Human Existence and Ontological Layers

Koç distinguishes between *vücud* (substantial being) and *varlık* (existence). *Vücud* corresponds to essence, whereas *varlık* corresponds to the external manifestation of that essence. Thus, Koç does not regard man merely as a biological body. Although man exists bodily, true *vücud* is established through the essence within the *Gönül*. Man connects his *vücud* to the *Gönül* through *Kelâm*.

In this context, Koç develops an original terminology to explain the ontological layers of man—terminology that also constitutes the foundation of his theory of language:

Hüve (He): The binder of substance—the focal point of man’s relation with the transcendent.

Ene (I): The binder of form—the essential name that expresses the existential awareness of selfhood.

Aslî İsim (Essential Name): The “formed psukhe” specific to the transcendent; it signifies the idea that man carries an essential name in his orientation toward truth.

These three levels constitute the ontological structure of man. Yet, according to Koç, they cannot be abstracted from one another, for man possesses unity within the categories of *vücud*, *mevcud*, and *teşkil* (being, existence, and formation). To sever man from this unity is to fragment his essential existence (*mevcudiyet*).

e. Man and Transcendence: Surpassing by Seeing and Transforming

In Koç’s conception, liberation becomes possible only through the realization of transcendence. Man transcends himself by seeing and transforming through the *Kelâm* that unfolds within the *Gönül*. This process signifies the realization of one’s essential identity independent of external authorities.

Through this connection with the transcendent, man attains both moral and existential freedom. This freedom differs entirely from Western pseudo-freedom, for it rests upon inner truth rather than external conditions.

Comparative Perspective: The West, Islamic Thought, and the Originality of Yalçın Koç

Yalçın Koç’s endeavor to ground the human being should be seen not merely as a philosophical framework but as an original approach that confronts both Western philosophy and the Islamic intellectual tradition. His originality becomes evident when compared with classical Western thought, Islamic thinkers, and contemporary philosophical anthropology.

a. Comparison with Western Philosophy

At the heart of Western philosophy, especially in the modern era, lie various and often reductionist definitions of man. Descartes defined man as a “thinking thing” (*res cogitans*), thereby relegating the body to a secondary place.

This dualism fragmented human wholeness and divided man between abstract reason and mechanical body. Kant defined man as the bearer of autonomous reason but separated the soul from the individual, reducing him to a purely rational being. Nietzsche conceived man through will and power, severing his relation to transcendence.

Koç rejects all these approaches collectively. According to him, within the Greek–Latin–Church realm, the concept of “man” has never been genuinely established. The individual has either been a function of abstract reason or dissolved within the institutional discourse of the Church. Consequently, Western efforts to liberate the individual have amounted to pseudo-freedom, producing new forms of enslavement.

b. Comparison with Islamic Thought

In the Islamic intellectual tradition, the definition of man has been treated from various angles by different schools. The Peripatetic philosophers (Farabi, Ibn Sina, etc.) defined man through the perfection of intellect and explained his ascent to knowledge through the theory of the soul. Because of their Aristotelian roots, this approach remained within a rational framework.

Al-Ghazali re-grounded the notion of man in the context of morality and religious sciences, criticizing the intellect-centered system of the Peripatetics. For him, man turns toward truth through the purification of the heart and soul; true knowledge arises from intuition and the heart rather than reason.

Koç’s theory transcends both directions and presents a unique perspective. Whereas reason dominates in Farabi and Ibn Sina, and the heart in al-Ghazali, Koç places Gönül at the center. The Gönül is not merely an intuitive sphere but the original locus where Kelâm descends. Hence, the essence of man is the Kelâm that opens within the Gönül. In this sense, Koç surpasses both the rationalism of the Peripatetics and the pious mysticism of al-Ghazali, offering a new model of grounding.

c. The Leaven of Anatolia and the Turkish–Islamic Tradition

Koç’s concept of Leaven of Anatolia connects his thought particularly to the Turkish–Islamic intellectual heritage. The fact that Farabi had to write in Arabic, Koç sees as a misfortune; for according to him, Anatolian thought must be constructed in Turkish. The effort to produce thought (tefekür) in one’s own language is therefore a distinctive feature of Koç’s system.

Moreover, the Leaven of Anatolia is not a synthesis but an original unity formed through the infusion of Kelâm into Gönül. This unity is not the mixture

of various cultures but an essence born of the truth of Kelâm. Through this understanding, Koç aims to revive the Turkish-Islamic intellectual tradition.

d. Comparison with Contemporary Philosophical Anthropology

Philosophical anthropology in the 20th century (Scheler, Plessner, Gehlen) attempted to explain man in biological, cultural, and social terms, viewing him as a “deficient being” who completes himself through tools and culture. Yet, from the standpoint of Koç’s theory, such approaches ignore the inner truth of man. For, as already mentioned, Koç defines man not through deficiency but through the absoluteness of Kelâm as it unfolds in the Gönül. Thus, his anthropology radically diverges from contemporary approaches: man’s essence lies not in cultural or social context but in the Kelâm leavened within the Gönül.

e. The Originality of Yalçın Koç

In light of these comparisons, the distinctive features of Yalçın Koç’s understanding of man may be summarized as follows:

- Against Western philosophy’s reduction of the individual to either abstract reason or the collective, Koç affirms an inward individuality that arises from within.
- He transcends the intellect- and heart-centered approaches of Islamic philosophy by grounding man uniquely through Gönül and Kelâm.
- Through the Leaven of Anatolia, he produces thought in Turkish and revives the local tradition as an original theoretical system.
- Against the cultural and biological reductionism of contemporary philosophical anthropology, he re-establishes man’s relation to absolute truth.

This originality renders Koç’s theory not merely a critical project but one that carries the potential to form a new philosophical school.

Evaluation

Yalçın Koç’s theoretical system (nazariyat) is not merely a critique directed at Western philosophy and theology; it is also a comprehensive attempt to re-found human existence itself.

In analyzing the Western—what he calls the Greek-Latin-Church—understanding of the individual, Koç demonstrates that this tradition has severed the human being from its essence, reduced the individual to a “mass-individual,” and constructed freedom merely as a “so-called freedom.” According to him, Western philosophy—whether in Leibniz’s effort to establish the independence of the individual, or in Kant’s analyses that detach the soul from the

individual—has failed to reach the truth of the human being. Consequently, the concept of man in Western thought has always remained incomplete, fragmented, and external.

Koç's originality lies in his attempt to compensate for this deficiency through what he calls the Leaven of Anatolia (Anadolu Mayası). The Leaven of Anatolia is an original unity fermented by the descent of the Word (Kelâm) into the Heart (Gönül). Here, the human being is a heart-centered being, directly related to the Word. The essence of man is the Word manifested in the Heart; and this essence can neither be reduced nor synthesized. The singular individual (ferdî birey) derives their identity not from any external authority but from the absolute truth of the Word revealed within the Heart.

Koç's approach also highlights ethics (ahlâk) as the fundamental dimension of human existence. According to him, man is free by virtue of his morality, and this freedom is founded upon the cognition of the transcendent. Therefore, morality does not rest on the limited records of the mind, but on the heart-centered apprehension (idrak). A person becomes free only by knowing and living their truth within the Heart.

This grounding carries not only an individual but also a social and cultural dimension. The Leaven of Anatolia is not an eclectic synthesis of diverse elements; it is a unity born from the primordial truth of the Word as it unfolds in the Heart. This unity provides the possibility for reconstructing both the self and the collective existence of humanity.

In conclusion, Yalçın Koç's effort to re-found the human being is significant in three respects:

1. It offers an original critique of the reductive and external conception of humanity in Western philosophy.
2. It opens a new path within the Islamic intellectual tradition by grounding man not merely in intellect or heart but through the Heart and the Word together.
3. It demonstrates the possibility of thinking in Turkish, and through the Leaven of Anatolia, it paves the way for the foundation of a new theoretical school (Anadolu Nazariyatı).

In this sense, Koç's nazariyat should be regarded not only as a "philosophy of critique" but as an attempt to reconstruct the essence and existence of the human being. His approach calls contemporary humanity to transcend reductive paradigms and to apprehend its own truth through a heart-centered understanding.

Conclusion

I. In Yalçın Koç's view, the path toward deepening the essence of the individual within the Western tradition is blocked. The Church has turned the individual into a "mass-individual" and has failed to establish individuality. Worse still, it has sought to ground the individual as a mere component of the mass society.

In the Western tradition, personal freedom is, in reality, nothing more than a supposed freedom. The individual has been transformed into a slave in the service of the Church and later of the modern state.

Koç's objection is directed toward this approach, which appears to have lost the human being.

A conception of the world without man cannot possibly ground the human. The only way to comprehend man is to know the Leaven of Anatolia. To know is, in this context, a theoretical journey (nazari yolculuk) toward understanding humanity.

In Koç's nazariyat, the journey to understand the human begins with a return to the Leaven of Anatolia. At the center of this approach lie the Heart (Gönül) and the Word (Kelâm). By its very creation, the human being has an interior, and the essence of this interior is the Heart.

The Word is the Leaven that forms the essence of man. For the Turkish human being, that is the Leaven of Anatolia.

II. The Leaven of Anatolia is the Word (Kelâm) that comes from Turkestan. By its descending impulse, the Word is cast upon the heart. The Word is absolute and, therefore, cannot be comprehended within the circle of speech and thought. In this sense, man transcends mere individuality to become the singular individual (ferdî birey). The passage from individual to singular individual is, in essence, an elevation from being human in the biological sense (beşerlik) to true humanity (insanlık). Koç describes this as a rebirth—a new birth that occurs through the descent of the Word into the Heart to ferment the individual. Hence, the singular individual stands in sharp contrast to the Western notion of the mass-individual.

According to Koç, the singular individual is the one in whom the essence and substance of being are fully and entirely contained. "The identity of the ferdî birey is itself," and its primordial interior is the Heart of the singular individual. He emphasizes that this primordial identity is a substance (cevher), indivisible, unfragmentable, and unsusceptible to synthesis. This identity develops through a process of fermentation, unfolding from within itself. Therefore, the

Leaven of Anatolia cannot be a synthesis of different essences; it is a pure essence derived from the Word. Biologically, man is a body (beden); but in terms of the essence within the Heart, he is being (vücut). What connects man to being is the Heart through the Word.

Bibliography

Süleyman Dönmez, “Yalçın Koç ve Filozofluk Üzerine Bir Değerlendirme,” *Akdeniz İlahiyat Dergisi* 1 (2025): 39–52.

Yalçın Koç's works:

Note: All works have been published by Cedit Neşriyat in Ankara.

1. Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme (2007).
2. Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2008).
3. Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme (2009).
4. Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2010).
5. Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi (2013).
6. Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2016).
7. Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2017).
8. Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
9. Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
10. Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
11. Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme (2020).
12. Ahlâk ve Nazariyat: Ahlâk'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2020).
13. Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2021).
14. Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme (2023).
15. Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2024).

16. Cevher Teographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme (2024).
17. Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme (2024).
18. Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme (2025).

Mebadi

International Journal of Philosophy

Volume: 2 Special Issue: 1 Year: 2025,
Special Issue on Yalçın Koç

Cilt: 2 Özel Sayı: 1 Yıl: 2025,
Yalçın Koç Özel Sayısı

The World of Yalçın Koç: An Anatomy of the Endeavor to Ground the Human

Yalçın Koç'un Dünyası: İnsanı Temellendirme Çabasına Bir Teşrih

Süleyman Dönmez

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Felsefe Bölümü, sdonmez@akdeniz.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4251-6665

Article Information

Article Type

Research Article

Date Received

04.09.2025

Date Accepted

08.10.2025

Date Published

12 October 2025

Plagiarism Checks: Yes, Turnitin.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Süleyman Dönmez)

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

04.09.2025

Kabul Tarihi

08.10.2025

Yayın Tarihi

12 Ekim 2025

Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Süleyman Dönmez)

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Cite As | Atıf

Dönmez, Süleyman (2025). The World of Yalçın Koç: An Anatomy of the Endeavor to Ground the Human. *Mebadi International Journal of Philosophy*, 34 – 54.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17332989>

Abstract

Yalçın Koç's thought addresses the problems of existence, knowledge, and ethics within contemporary philosophy through a unique conceptual framework. His system is not merely a purely abstract theoretical effort, but rather an attempt to reconstruct human existence, identity, and truth through what he calls the 'Leaven of Anatolia'. Koç rejects the rational and externally grounded approaches of Western philosophy, seeking instead to establish an understanding of existence that is 'inward, heart-centered, unity-based, and rooted in Kalam'. This article argues that Koç's endeavor to analyze the human, examined systematically through his works in the contexts of ontology, epistemology, ethics, and philosophy of language, represents both a radical critique of Western philosophy and theology and a proposal for an indigenous alternative mode of thought.

Keywords: Yalçın Koç, Human, Nazariyat, Logia, Greek-Latin Christendom, Turkish-Islamic Thought.

Öz

Yalçın Koç'un düşüncesi, çağdaş felsefe sahasında kendine özgü bir terminoloji ve bakış açısıyla varlık, bilgi ve ahlâk meselelerini yeniden ele alır. Onun sistemi, soyut bir kuramsal çaba olarak değil, insanın varoluşunu, kimliğini ve hakikatini "Anadolu Mayası" üzerinden yeniden inşa etme girişimi olarak okunmalıdır. Koç, Batı felsefesinin rasyonel ve dışsal esaslı yaklaşımlarını reddederek, "içsel, Gönül merkezli, birlik esaslı ve Kelâm temelli" bir varoluş anlayışını temellendirmeye çalışır. Makalede Koç'un insanı çözümleme çabası eserlerinden hareketle ontoloji, epistemoloji, ahlâk ve dil felsefesi bağlamında sistematik olarak incelenmek suretiyle bu çok katmanlı tefekkür tarzının Batı felsefesi ile teolojisine karşı geliştirilmiş radikal bir eleştiri ve yerli bir alternatif teklif olduğu ileri sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Koç, İnsan, Nazariyat, Fikriyat, Grek-Latin Kilise Diyarı, Türk-İslam Düşüncesi.

Başlarken

I. Bir tercih ile başlamak istiyoruz.

Makale kaleme alınırken, zorunlu görünmedikçe dipnot vermekten uzak kalınacaktır. Bizi buna sevk eden sâik, Yalçın Koç'un eserleri incelendiğinde her bir eserinde bu makalede ele alınan mevzuyu ve göndermeleri açıklayıcı cümlelere rastlanmasındır. Elbette Koç, takriben son çeyrek yüzyılda yazdığı 18 kitapta aynı hususu teşrih ediyor değildir. Ancak Koç'un yönelimi nazariyat merkezlidir. Nazariyat ise, nefse, bir bakıma insana dayalı bir icraattır. Bu bağlamda Koç, yeni bir terminoloji inşa etmekte ve hangi kitabında neyi teşrih ettiğini sık sık dipnot olarak hatırlatmaktadır. Nevi şahsına münhasır bir terminoloji ile Türkçe'yi yeniden inşa ederek ilerlediğinden kelimelere yüklediği anlamları tekrar etmekten çekinmemekte ve anlamın okuyucunun zihnine iyice yerleşmesini sağlamaktadır. Bu nedenle günümüz akademisinde olmazsa olmaz görünen her bir alıntıya bir dipnot iliştmek, Koç'un düşünce dünyası hakkında yazarken de tercih edilebilir bir usûl olsa da Koç'un dünyasına girmede zorunlu görünmemektedir. Elbette Koç'un eserlerinden birebir cümleler nakledilmiş ise, bu cümlelerin geçtiği yerler için dipnot verilebilir. Ancak, ifade ettiğim gibi, aynı cümleye Koç'un her bir kitabında rastlanabilmektedir. Bu durumda bağlama dikkat ederek dipnot vermek gerekir. Biz bu çalışmada Koç'un eserleri ve bazı eserlerinin içeriği hakkında genel bir bilgi verdiğimiz için okuyucu, dipnota göre ihtiyaç duymayacaktır.

II. Yalçın Koç'un emeklilik sonrası nazariyat bakımından kaleme aldığı ve Cedit Neşriyat (Ankara) tarafından yayınlanmış olan eserleri şunlardır:

1. Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme (2007).
2. Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2008).
3. Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme (2009).
4. Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2010).
5. Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi (2013).
6. Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2016).
7. Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2017).

8. Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
9. Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
10. Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
11. Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme (2020).
12. Ahlâk ve Nazariyat: Ahlâk'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2020).
13. Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2021).
14. Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme (2023).
15. Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2024).
16. Cevher Teographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme (2024).
17. Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme (2024).
18. Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme (2025).

Koç'un çalışmaları, kuramsal bir kurgu değildir. Zira o, özellikle Türk-İslam düşünce geleneğinin kendi öz kaynaklarıyla, genel olarak ise felsefe ve teolojinin köklü bir biçimde yeniden inşası için yeni bir yaklaşım sunar. Koç, bu tavrını “nazariyat” terimiyle ifade eder.

Nazariyat, Yunanca “theoria” kavramından farklıdır ve bu fark, sadece dilsel bir karşılaştırmayla açıklanamaz. Bu bağlamda Koç, “theoria”yı “ku-ram”dan ayırır ve nazariyatın, Grek-Latin Kilise diyarında ve bu diyarın etkisi altındaki coğrafyalarda yitirilmiş bir tefekkür biçimi olduğunu ifade eder. Koç'un bu tespiti, daha çok Batı düşüncesine tekabül eden felsefelere ve onların hâkim epistemolojik çerçevesine karşı derin bir eleştiridir. Koç'un eleştirisi yalnızca felsefeyi değil, teolojii de kuşatır.

Koç, felsefeyi hikmetten, teolojii ise “theo-logia”dan ayırır. Onun nazariyatında daha çok kaynak temellendirmesi olan felsefe, Greklerin kavram dünyasında “theologia” olarak ifade edilir. Koç, “theo” ile “logia” arasına bir tire (-) koyarak theo-logia'yı, “tanrı fikriyatı” dediği “teoloji”den ayırıp “theo-logia”yı

“nazariyata dair fikriyat” olarak açıklar. Bu tanımda fikriyat, dil ve muhakemeye dayalı, nispeti (ratio) merkeze alan düşünme biçimini; yani logia'yı karşılar. Bu noktada Koç'a göre öncelikle dil inşa edilmelidir ki, düşünceler bir “dil” (Türkçe, Arapça, Yunanca vb.) aracılığıyla ifade edilebilsin.

Türk-İslam geleneği esas alınır, “theo-logia”nın karşılığı olarak “ilahi-yat” kavramı kullanılabilir, ancak Koç'un nazarında, yukarıda temas edildiği üzere, theo-logia “nazariyata dair fikriyat”ı; teoloji ise “Tanrı fikriyatı”nı ifade eder. “Tanrı fikriyatı” ile kastedilen, tanrı hakkında bir dili ve muhakemeyi kullanarak üretilen düşüncelerdir. Bu anlamda “teoloji”, dar anlamda itikadı rasyonel yollarla temellendirmeye çalışan “kelam” ilmine bir benzerlik gösterir.

Koç'un düşüncesinin özgünlüğü, kavramlarının sadece tanımlayıcı değil, aynı zamanda ontolojik, epistemolojik ve ahlaki işlevler taşımasından ileri gelir. Onun sisteminde “cevher,” “suret,” “aşkın” ve “düşkün” gibi temel varlık kategorileri; “nazariyat” ve “suret nazariyatı” gibi bilgi anlayışına ilişkin kavramlar; dilin oluşumunu konu alan “theo-gonia” gibi dil felsefesi unsurları ve “asla sadakat” ile “birlik” gibi ahlaki ilkeler, bütüncül bir insanın parçasıdır. Bu bütüncül inşayı anlamak için Koç'un kullandığı terminolojinin önemini kavramak gerekir. O, “ontoloji, epistemoloji, aksiyoloji” gibi yaygın felsefi kavramlardan mümkün olduğunca uzak durur. Zira eleştirdiği felsefe, tam da bu kavramlar üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle Koç, günümüz okuruna yabancı gelebilecek, eski Türkçe'den beslenen bir ıstılah (terminoloji) inşa etme yolunu seçer.

Koç'un dünyasına girebilmek için, onun kaçındığı “kategori,” “ontoloji” hatta “varlık” gibi kavramları kullanmak, adeta onun tefekkür biçiminin kapısına kilit vurmaktır. Zira Koç'a göre nazariyat, kategorik bir yapılandırma değildir.

Koç'un nazariyatın nüfuz bakımından makalenin inşasında baştan beri kullanılan dil ile açığa çıkan çelişkinin farkındayız. Ancak çağdaş felsefe ile teolojide yaygın kullanılan bir dizi kavramı, -Koç'a göre imkân dâhinde olmasa da- Koç'un dünyasına felsefeye bir giriş kapısı bulabilmek için sınırları zorlayarak geçici bir tercih olarak kullanmaktayız. Böylece Koç'un “Grek-Latin-Kilise diyarı” olarak adlandırdığı Batı düşünce geleneğine karşı geliştirdiği radikal eleştiri muvacehesinde Türkçe ıstılahların nazarî esasta nasıl yeniden doğup anlam kazandığını fark ettirmek suretiyle Koç ve filozofluk meselesine açık bir kapı bırakmak istiyoruz.

III. Yalçın Koç'un çağdaş Türk düşüncesinde özellikle felsefe ve teoloji eleştirileriyle öne çıkan, kavram (ıstılah/terim) üretme gücü yüksek bir “filozof” olduğu fark edilecektir. Hemen ifade edelim: Koç, kendini bir filozof olarak görmemektedir. Biz kendi felsefe ve filozof tasavvurumuz bağlamında ona “filozof”

dedik. Koç'u neden bir "filozof" olarak adlandırdığımızı temellendirmeye çalıştığımız bir makale de yayınladık.¹ Bu makalede "Koç ve filozofluk" meselesi doğrudan ele alınmayacaktır. Mevzuyu detaylandırmak isteyenler, sözü edilen daha önce kaleme aldığımız, dipnot olarak künyesi verilen incelemeyi okuyabilir. Ancak Koç ve filozofluk meselesini tamamen boşlukta bırakmamak için, burada da kısa bir açıklama yapalım.

Bize göre Koç, bir sistem filozofudur. Bizim onu bir sistem filozofu olarak vasıflandırmamızın nedeni, Koç'un "nazariyat" adını verdiği sistematik bir tefekkür yolu inşa ederek felsefe ve bilim bağlamında bir dizi konuyu, fikri, kavramı teşrih masasına yatırmak suretiyle bazı meşhur filozofları eleştiriye tâbi tutmuş olmasıdır. Mesela "Ethica ve Nazariyat" başlıklı kitabında Spinoza'yı, "Diyalektik ve Nazariyat" kitabında Hegel'i eleştirmektedir. "Zihin ve Nazariyat" başlıklı kitabında "zihin" kavramını çözümlemektedir. "Nazarî Mantığın Esasları" adını verdiği kitabında Aristoteles'e dayandırılan klasik mantığı tenkit ederek "nazarî mantığı" yeniden inşa etmektedir. "Theologia'nın Esasları" adını verdiği kitabında dili, felsefeyi ve ilahiyatı "Theographia'nın Esasları" başlıklı kitabında ise theographia makinasını, teolojiyi ve matematiği tenkit ederek yeniden biçimlendirmektedir. Anadolu Mayası ise başlı başına insanı temellendiren bir eserdir.

Koç ve filozofluk meselesine burada hitam çekerek bu makalede ele almak istediğimiz ana mevzuya yönelelim.

IV. Yalçın Koç'un nazariyatının merkezinde, insanın nasıl temellendirileceği sorusu yer alır. Bu soru, klasik Batı felsefesinde Antik Yunan'dan modern döneme kadar defalarca ele alınmış, fakat henüz tatmin edici bir yanıtı kavuşturulamamıştır. Bunun nedeni, Batı düşüncesinin insanı hep "dışsal" kategorilerle kavramaya çalışması, yani insanı ya toplumsal düzenin bir fonksiyonu ya doğa yasalarının bir sonucu ya da tarihsel süreçlerin bir ürünü olarak görmesidir.

Koç, yukarıda, yaygın kullanıma uyarak "Batı felsefesi" dediğimiz etkinliğin coğrafyasını, ifade edildiği gibi, "Grek-Latin-Kilise diyarı" olarak adlandırır. Koç'a göre; Grek-Latin Kilise diyarında ve etkisinde kalan -Fars ve Arap- belde-lerde üretilen fikirler esas alındığında insanı temellendirme imkânı yoktur. Zira "insan", sözü edilen diyarlarda içi olmayan bir sözcüğe dönüşmüştür. Koç bu durumu, "fikriyat" (logia) olarak kavramsallaştırmaktadır. Koç'a göre "fikriyat" yoluyla da "insan" temellendirilememektedir.

Koç'un nazarında Grek-Latin Kilise diyarı, fikriyatı aşamadığından insanı, birey esasında kurgulanan "iki ayaklı, tüysüz, rasyonel yeti sahibi, algıla-

¹ Bkz. Süleyman Dönmez, "Yalçın Koç ve Filozofluk Üzerine Bir Değerlendirme," *Akdeniz İlahiyat Dergisi* 1 (2025): 39–52.

yan” bir varlığa indirgemıştır. Bu indirgeme, modern antropolojinin de benim-
sediği bir anlayıştır. Koç, bu tarz indirmeci düşüncülerin köksüz olduğunu dü-
şünür.

Koç’un “insanı temellendirme” çabası, sadece bireyi merkeze alan modern
antropolojiden değil, aynı zamanda İslam düşüncesinin kelâm geleneğinden de
ayrılır. Buradaki “kelâm”dan kasıt, temel İslam bilimleri içinde bir disiplin olan
“kelâm”dır. Bu nedenle “Gönül”e inerek insan olmanın kaynağı olan ve Koç’un
“kadim demde hatem olan Kelâm” dediği “Kelâm” ile karıştırılmamalıdır.

Koç’un nazariyatında “Gönül” ve “Kelâm” kavramları, insanı idrakte
anahtar işlevi görür. Bu bakımdan Koç, “Anadolu Mayası” adını verdiği bir yak-
laşımı merkeze alarak hem Batı felsefesinin açmazlarını hem de İslam kelâmının
indirgemeci yorumlarını aşan özgün bir temellendirmeye insanı nazariyat ba-
kımından yeniden inşâ eder. Bu inşaya günümüz dünyasında insan felsefesi
denmektedir. Ancak tekrar hatırlatalım: Koç, hiçbir zaman insanı nazariyat ba-
kımından açarak temellendirme çabasını “felsefe” olarak adlandırmaz.

Makalenin amacı, Yalçın Koç’un insanı temellendirme çabasını sistema-
tik bir biçimde ele almaktır. Bunu yaparken öncelikle Batı felsefesindeki insan
anlayışını ve Koç’un bu anlayışa yönelttiği eleştirileri inceleyecek, ardından Ana-
dolu Mayası’nda Gönül, Kelâm, aslî kimlik ve ahlâk ekseninde insanın nasıl
temellendirildiğini tartışacağız. Böylece Koç’un insan anlayışının hem klasik fel-
sefe hem de çağdaş düşünce bağlamında nasıl bir yenilik sunduğunu ortaya
koymaya çalışacağız.

Yalçın Koç’un Bazı Eserleri ve İnsan Tasavvuru

Yalçın Koç’un Grek-Latin Kilise diyarı dediği Batı felsefesinin insanı te-
mellendirmedeki başarısızlığı iddiasının çözümlenmesine geçmeden önce yuka-
rıda isimleri zikredilen eserlerden birkaçının içeriğine insanı merkeze alarak kı-
saca değinmek, Batılı tasavvura karşı ileri sürülen insanın nazariyatta hangi
vasıtalardan üzerinden temellendiğini görmede zihin açıcı olacaktır.

Koç’un “Zihin ve Nazariyat” adlı eserine göre insan, varlığa “doğuş” yo-
luyla gelir. İnsan, “suret rabt’ed’en cevher” olan psukhe’den doğan bir manzara
olarak seyredebilir. İnsan hafıza, şuur ve zihin gibi yetilerle donatılmış bir var-
lıktır. Bu bağlamda insan idraki ve düşünce dünyası, “theo-graphia makinesi”
tarafından inşa edilen “müteşekkil dil” üzerinden teşkil edilir. Böylece insan,
varoluşunu “aş’kın” bir suret seyrinde gerçekleştirir. “Şuur ve Nazariyat”ta ise
bilinç (şuur), “suretin, kendini idrak ciheti” olarak tanımlanır. Koç, şuurun
“muhtevası bulunmayan bir cihet” olduğunu vurgular. Bu yaklaşıma göre, in-
sanın kendini idrak etmesi, Batı felsefesindeki “aksetme” (reflexio) kavramından
farklıdır. Çünkü insan, kendini “işitme, görme ve seyretme” yoluyla idrak eden

şuurlu bir varlıktır. Bu şuurun zemininde “nazariyat” icra eder. Bu sayede, “manzara seyr'eden” “aş'kın” bir fail olarak var olur.

Koç, “Tarih ve Nazariyat” adlı kitabında insanı şu şekilde temellendirir: İnsan, kronolojik ve olgusal tarihin ötesinde, cevherle bağlantılı, zaman-üstü bir “ilk tarih”ten doğar. Bu nedenle, o “aslı bir kimliğe” sahiptir. Ayrıca insan, Kilise tarafından köleleştirilmiş “yığınsal birey”in aksine, özgürlüğünü ve varlıksal dayanağını “Gönül”de ve kendinde bulan “ferdî bir birey”dir. Varlığını ise rasyonel yetiyi aşan bir aklın teşkilini idrak ederek gerçekleştirir. “Cevher Theographiası'nın Esasları”nda ise insan, “Anadolu Mayası” zemininde, “cevher'den doğ'an”, “gönül” ve “akıl” sahibi, ahlak ile kaim olan ve kimliğini zaman-üstü bir “ilk tarih'te” bulan bir varlık olarak inşa edilir.

Koç, “Akıl ve Nazariyat” kitabında “akıl” ve “Gönül”ün bölünemeyeceğini, “bir” ve “tek” olduğunu ifade eder. Akıl kuvvetinin mahiyet belirlemek suretiyle “meydana çıkartan kuvvet” olduğunu belirterek, akli Gönül'den bağımsız bir araç olmaktan çıkarıp, onunla bütünleşmiş bir işlev olarak tanımlar. Bu bağlamda insan, Grek-Latin-Kilise diyarının kendi sınırlarına hapsolmuş “rasyonel yeti”sine karşı, “Gönül”den güç alan, kendi esasını sorgulayabilen ve “dönüşerek aşabilen” bir “akıl” ile suretlenir.

Koç'un ahlâk çözümlemesi, insanın etik boyutunu ontolojik bir temele oturtur. “Ahlâk ve Nazariyat” ile Ethica ve Nazariyat” adlı eserlerde, “insanın esasının ahlâk” olduğu ve bu ahlâkla “hür” olduğu vurgulanır. Hürriyet, zihnin kaydıyla sınırlı değildir. Aşkının kendi hakikat(in)i bizatihi kendi olarak idraki neticesinde ahlâk esasında teşkil olur. Demek ki, insan, kendi hakikatini bizatihi idrak etmek suretiyle hür olabilir. Bu bağlamda ahlâkın temelinde, “o (hüve)”, “ben (ene)” ve “aslı isim” arasında tesis edilen “birlik” (unitas) yer alır.” Ahlâkın pratik boyutu ise “asla sadakat” ve “kendine dostluk” kavramlarıyla işlenir. Kendine dostluğun esası, aşkının, kendine mahsus aslı, yani hakikatini bizatihi kendi olarak idrakidir. Bu, düşkün olanın taklide dayalı “ethike”sinden farklı olarak, varlığın (vücut) aslı birliğine dayanan bir duruştur.

Koç'a göre dil, sadece bir araç değil, aynı zamanda varlığın bir aynasıdır ve bu aynanın yansıtma gücü sınırlıdır. “Anadolu Mayası” eserinde dile dair ikili bir yaklaşım sergiler: Dil, “nesne” tesis etme hususunda “eşsiz bir sanatkar” olsa da “gerçek nesne” ile “kalp nesne” ayrımı yapan “cihanda benzeri bulunmayan bir kalpazandır”. Bu nedenle, hakikati eksiksiz yansıtan mutlak dil Kelâm'dır. “Kelâm”, “söz ve düşünce” yoluyla ne artırılıp ne eksiltilebilecek, kendisiyle aynı olan bir özdür. “Gönül'de Türkçe söz ile açılış” olarak ifade ettiği Kelâm, tercüme, tefsir veya meal yoluyla aktarılamaz, çünkü bu tür faaliyetler onu “eksiltmek” suretiyle değiştirir. “Harf ve Nazariyat” kitabında, dilin yapısını “aslı isim”e ve “suretli harf”e dayandırır. “Düş'üş sonrası” insan için dilin “ayrışık” hale geldiğini ve “suretsiz harf” ile “suretsiz isim”den söz edildiğini açıklar.

“Theologianın Esasları” eserinde ise, önermenin “öz-ne'siz” olduğunu ve dil vasıtasıyla fail teşkil edilemediğini belirterek, düşkünün dilinin takliden teşkilden ibaret olduğunu vurgular. “Theogonia’nın Esasları”nda ise “theo-gonia”yı “nazariyat itibarıyla doğuş” olarak tanımlar. Theo-gonia, dilin, “cevher”den gelen “suretli ses”in idrak yoluyla “suretli harf”e dönüşmesi (harf theo-gonia) ve bu harflerin “asli isim”e ulaşması (isim theo-gonia) süreçlerini kapsar. Bu süreç, dilin kökeninin, söz ve mantık değil, varlığın kendisinden gelen bir nazariyat olduğunu gösterir. Bu nedenle Koç'un insanı açması, “düşüş”, “aşma” gibi varoluşsal hallere dayanır.

Koç, “aşma” ve “düşüş” kavramlarıyla insan varoluşunun iki temel dinamiğini ortaya koyar. “Anadolu Mayası”nda, “binilen dalın kesilmesi” metaforuyla rasyonel yetinin hükmünü bir kenara bırakarak “görerek ve dönüşerek aşma”nın önemini vurgular. “Theographia’nın Esasları” eserinde ise, “düşüş”ün cevherin değişimi değil, “dil (dönüşen) mahiyeti” ile ilgili olduğunu savunur. “Düşkün”, “suretli ismi kaybeden aş’kın”dır ve bu haliyle dış dünyayı, “bulanık” bir idrakle ve “nesnesi belirli hareket” esasında “hissi idrak” yoluyla seyreder. Bu varoluşsal yolculuk, Koç'un kozmolojik bağlamıyla bütünleşir. “Theographia’nın Esasları”nda “zaman”ı “an’ların iştiraki çok’luğu” olarak tanımlar ve “varlık”ın zamana izafi olduğunu belirtir. “Evren Theographiası’nın Esasları”nda ise evrenin bir “kubbe” ve “demirci ocağı” gibi tasvir edildiği bir “isim arkhitektoniki”nden söz ederek, insan varoluşunun evrenin bütünlüğü içindeki yerini gösterir.

Yukarıdaki eser çözümlemelerinden de kolayca fark edileceği gibi, Koç'un nazariyatı, Batı'nın rasyonel, dışsal ve ayrıştırıcı felsefesine karşı, içsel, gönül merkezli, birlik esaslı ve Kelâm temelli bir varoluş anlayışını ortaya koyma çabasıdır. Onun bu çok katmanlı çözümlemeleri, “düşkün”ün dil ve akıl sınırlarının ötesine geçerek, “aşkın”ın hakikatini geleneksel Anadolu Mayası üzerinden yeniden yorumlamaktadır. Bu nedenle Koç'un tefekkür tarzı, sadece akademik bir polemik değil, aynı zamanda insanın hakikatini yeniden arama ve bulma yolunda yeni bir teklif olarak güncelliğini korumakta ve Grek-Latin Kilise diyârının insan tasavvuru sorununa köklü bir itiraz ile bir çözüm sunma niteliği taşımaktadır.

Grek-Latin-Kilise Diyârı ve İnsan Sorunu

Batı felsefesinin “insan” anlayışının temelleri Grek-Latin-Kilise diyârında atılmıştır. Ancak bu temellendirmeye insan, özünden ve kendi aslı içinden koparılmış; ya kozmik düzenin bir parçası (Grekler), ya ilâhî hukuk karşısında günahkâr bir varlık (Kilise), ya da aklın özerk öznesi (modern felsefe) olarak kurgulanmıştır. Bu bakış açılarının ortak yanı, bireyin kendi esasına yönelmesini engellemeleri ve onu ya kozmosa ya Kilise’ye ya da akla tabi kılmalarıdır.

Koç, insanı temellendirmeye Batı felsefesinin yukarıdaki yaklaşımını eleştirmekle başlar. Eleştirisini bireyi yığınsal bireye dönüştürerek derinleşme imkânını engelleyen kilise ve onun düzenlediği yığınsal topluma yönelterek sürdürür. Öyle ki, Grek-Latin Kilise diyarında bireysel özgürlük, sözde özgürlükten ibarettir ve birey, bu diyarın kölesidir.

Koç, Leibniz'in bireyi müstakil kılma çabasını ve Kant'ın ruhu bireyden gidermeye yönelik analizlerini, esasen insanı temellendirmede genel başarısızlık içinden olan Grek-Latin Kilise diyarında öne çıkan fikirler olarak değerlendirir. Felsefi antropoloji adı altında yapılan çalışmaların da bu ana çıkmaza bir çözüm getirmediğini savunur. Kitle psukhe'si fikrinin de abes olduğunu ifade ederek Batı'nın indirgemeci olduğunu düşündüğü yaklaşımlarını bütünüyle reddetmek suretiyle insanın özgünlüğüne ve özgürlüğüne vurgu yapar. Koç'un Batı felsefesinde neşvünema bulan her türlü yapılanmaya karşı takındığı bu radikal ret, özgün insan idrakini inşa edebilmesinin zorunlu bir ön koşuludur.

Şimdi Koç'un Grek-Latin Kilise diyarının insanı temellendirme denemelerinin niçin başarısız olduğu sualine, yukarıda temas edilen yaklaşımlar bağlamında özlü bir yanıt arayalım.

a. Modern Felsefede Birey Problemi: Leibniz ve Kant

Batı felsefesinde bireyi müstakil bir varlık olarak temellendirme girişimlerine Koç özellikle Leibniz ve Kant üzerinden eleştiri yöneltir. Leibniz, monad kavramıyla her bireyi biricik ve kapalı bir varlık olarak temellendirmeye çalışır. Ancak Koç'a göre bu yaklaşım, bireyin özgünlüğünü ortaya koymaz; çünkü monadların kapalı yapısı, bireyin kendi içinden doğan aslî kimliğini ifade etmekten uzaktır.

Kant'ın felsefesi ise bireyi daha da sorunlu bir konuma yerleştirir. Ahlak felsefesinde bireyi özerk özne olarak yüceltse de ruhu bireyden ayıran epistemolojik analiziyle insanı salt aklın kategorilerine indirger. Böylece birey, kendi içsel hakikatinden koparılmış, saf idrakin yasalarına mahkûm edilmiştir. Koç'a göre bu yaklaşım, insanın aslî varlığını görünmez kılarak bireyi daha da ruh-suzlaştırır.

b. Felsefi Antropolojinin Çıkmazı

20. yüzyılda Max Scheler, Helmuth Plessner, Arnold Gehlen gibi isimlerle gelişen "felsefi antropoloji" hareketi, Batı felsefesinin insan sorununu aşma girişimleri arasında sayılabilir. Koç'un Latin -Kilise diyarına yönelttiği genel eleştiri dikkate alındığında bu girişimlerin de Batı'nın temel açmazlarını aşamadığını söylemek gerekir. Çünkü burada da insan, biyolojik, kültürel ve tarihsel

kategoriler içinde tanımlanır; “Gönül, Kelâm, aslî kimlik” gibi içsel boyutlar hesaba katılmaz. Dolayısıyla felsefi antropoloji, insanın özüne yönelik bir açılım getirmez.

c. Kitle Psukhe’si ve Bireyin İndirgenmesi

Koç’un Batı felsefesi eleştirilerinde en dikkat çekici noktalardan biri, “kitle psukhe’si” kavramına yönelttiği eleştiridir. Ona göre Batı, bireyi özgün bir varlık olarak temellendiremeyince, insanı “psukhe” (nefs) kavramı üzerinden anlamaya çalışmıştır. Ancak bu “psukhe”, gerçekte bir kitle ruhu, yani bireysel farklılıkları yok eden, homojenleştirici bir kategoridir. Koç, “bizatihi psukhe’nin, kitle psukhe’si esasında müteşekkil olduğunu savunmak abestir” diyerek, Batı’nın insanı indirgemeci bir yaklaşımla ele aldığını ortaya koyar.

d. Sözde Özgürlük ve Kölelik

Batı geleneğinde bireysel özgürlük, modern siyaset felsefesinin temel kavramlarından biridir. Ancak Koç, bu özgürlüğün sahici bir özgürlük olmadığını, sadece “sözde özgürlük” olduğunu vurgular. Çünkü birey, kendi özünden hareketle özgürleşemez; Kilise’nin, devletin veya toplumun belirlediği sınırlar içinde “özgür” kılınır. Bu anlamda Batı geleneği, bireyi köleleştiren bir özgürlük anlayışını sürdürür. Koç, bu yapıdan kurtuluşun yolunu Anadolu Mayası olarak gösterir.

Anadolu Mayası’nda İnsanın Temellendirilmesi

Yalçın Koç’un düşüncesinde insanın özünü temellendirme çabası, Batı’nın bireyi indirgemeci ve dışsal kategorilerle tanımlayan yaklaşımlarını reddederek, Anadolu Mayası adını verdiği bir zemin üzerine kuruludur. “Maya”, Koç’un terminolojisinde temel belirleyici bir kavramdır. Kelâm’a tekabül eder. Kelâm, insana “öz” olmak üzere iner ve gönle çalınır. Bu nedenle insan, öz itibarıyla Kelâm’dan doğar; Kelâm da Gönül’e mahsustur ve mutlak olduğu için söz ve düşünce dairesinde idrak edilemez. Bu bağlamda Koç, insanı ancak Gönül üzerinden ve Kelâm ile ilişkilendirilmiş bir varlık olarak düşünmenin mümkün olduğunu savunur.

a. Gönül ve Kelâm

Koç’a göre insanın içi, onun aslî varlığının merkezidir ve bu iç, Gönül’de kök bulur. Gönül, sıradan bir duygu alanı değildir; bilakis insanın varlıkla ve hakikatle ilişkiye geçtiği aslî mahaldir. Gönül, insanın yaratılışında bulunan en temel kaynaktır. Kelâm ise doğrudan Gönül’e iner; insanın özü, Gönül’de açılan Kelâm’dır.

Koç, Anadolu mayasını “Türkistan’dan gelen Kelâm” ile ilişkilendirir. Anadolu Mayası, Kelâm’ın Gönül’e çalınmasıyla meydana gelir ve bu maya, bireysel özlerin bir sentezi değildir. Dolayısıyla insan, Gönül merkezli Kelâm sayesinde aslı birliğe katılır. Burada Kelâm’ın mutlaklığı önemlidir: Kelâm söz ve düşünceye indirgenemez, çünkü o, söz ve düşünceden önce gelen aşkın bir hakikattir. Bu nedenle insan, Gönül’deki Kelâm’dan doğar ve insanın hakiki özü, Gönül’de açılan Kelâm’la temellendirilir.

b. Ferdî Birey ve Aslî Kimlik

Koç’un insan anlayışında en kritik kavramlardan biri ferdî bireydir. Ferdî birey, kendi özünü ve esasını hiçbir dışsal otoriteye bağlı olmaksızın, bizzat kendinde taşıyan varlıktır. Bu birey, aslî içi itibarıyla gönülde temellenir. Böylece insan, kendine dışsal bir “özne” olmaktan çıkar, kendi içinden doğan bir özneye dönüşür.

Ferdî bireyin kimliği, herhangi bir toplumsal veya tarihsel belirlenimden değil, kendi içinden kaynaklanır. Koç, “ferdî bireyin kimliği, bizzat kendisidir” diyerek, bireyin kimliğini mutlak bir içsellik olarak kavramsallaştırır. Bu kimlik, parçalanamaz, bölünemez, senteze tabi tutulamaz. Çünkü o, cevherdir. Anadolu Mayası’nda insan, sentezlenmiş kültürel özlerden değil, Kelâm’dan mayalanarak gelişir. Bu durumda ferdî birey, dışsal bir sistemin parçası değil, kendi içinden doğan ve Kelâm’la mayalanan aslî bir özdür. Bu yaklaşım, Batı’nın bireyi toplumsal ve tarihsel kategorilerle tanımlayan anlayışına köklü bir karşı çıkıştır.

c. Kendini Bilmek ve Ahlâk

Koç’un insan anlayışında ahlâk, merkezi bir konuma sahiptir. “Kendini bilmek” Anadolu Mayası’nda Gönül’e mahsustur ve Kelâm’ı bilmekle başlar. İnsanın kendi hakikatini idrak etmesi, ahlâkı tesis eder.

Koç’a göre insan, ahlâkı itibarıyla hürdür. Bu hürriyet, dışsal bir siyasî veya toplumsal düzenin sağladığı özgürlük değil, aşkının kendi hakikatini idrak etmesiyle oluşan bir özgürlüktür. İnsan, ahlâk sayesinde kendi varlığını özgürce gerçekleştirir. Bu ahlâk, Kant’ın ödev ahlâkından farklı olarak saf aklın soyut ilkelerine değil, Gönül’de açılan Kelâm’ın hakikatine dayanır. Dolayısıyla insanın hürriyeti, zihinsel kayıtlarla sınırlı değildir; Gönül’de açılan hakikatle mümkün olur. Ahlâk, Gönül ve Kelâm üzerinden temellendiği için insanın varoluşu, içsel bir özgürlük alanı olarak belirir.

d. İnsanın Varlığı ve Varlıksal Katmanlar

Koç, “vücut” ile “varlık”ı ayırır. “Vücut”, öze, “varlık” ise bu özün dıştan bağlanışına tekabül eder. Bu bağlamda Koç, insanı sadece biyolojik bir beden olarak görmez. Ona göre insan, beden itibarıyla var olsa da gerçek anlamda “vücut” Gönül’deki öz üzerinden kurulur. İnsan, vücutunu Kelâm yoluyla Gönül’e bağlar. Bu bağlamda Koç, insanın varlıksal katmanlarını açıklamak üzere özgün bir terminoloji geliştirir. Bu terminoloji, dilin teşkilini de sağlar.

Kısaca temas edelim.

Hüve (O): Cevher-rapteden. İnsanın aşkınla kurduğu bağın temel noktasıdır.

Ene (Ben): Suret rapteden – cevher isim. Bireyin kendilik bilincinin varlıksal ifadesidir.

Aslî İsim: Aşkına mahsus “müteşekkil psukhe.” İnsanın hakikate yönelişinde aslî bir isim taşıdığı düşüncesidir.

Yukarıdaki üçlü inşa, insanın varlıksal katmanlarını oluşturur. Ancak Koç’a göre bunlar birbirinden soyutlanamaz; çünkü insan, “vücut” “mevcud” ve “teşkil” kategorilerinde birliğe sahiptir. İnsanı bu bütünlükten koparmak, onun aslî varlığını (mevcudiyet) parçalamak anlamına gelir.

e. İnsan ve Aşkınlık: Görerek ve Dönüşerek Aşma

Koç’un insan anlayışında özgürleşme, aşkınlığın idrakiyle mümkündür. İnsan, kendi hakikatini Gönül’de açılan Kelâm sayesinde “görerek” ve “dönüşerek” aşar. Bu süreç, bireyin dışsal otoritelerden bağımsız olarak kendi aslî kimliğini gerçekleştirmesi anlamına gelir.

İnsan, aşkınla kurduğu bu bağ sayesinde hem ahlâkî hem de varlıksal anlamda hür olur. Bu hürriyet, Batı’nın sözde özgürlüğünden tamamen farklıdır; çünkü dışsal değil, içsel bir hakikate dayanır.

Karşılaştırmalı Perspektif: Batı, İslam Düşüncesi ve Yalçın Koç’un Özgünlüğü

Yalçın Koç’un insanı temellendirme çabası, tek başına bir felsefî çerçeve olarak değil, hem Batı felsefesiyle hem de İslam düşünce geleneğiyle hesaplaşan özgün bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir. Zira Koç’un görüşlerini klasik Batı felsefesi, İslam düşünürleri ve çağdaş felsefî antropoloji ile mukayese ederek özgünlüğünü belirginleştirmek mümkündür.

Koç’un nazariyatının özgünlüğünü hatırlatıcı göndermelerle göstermeyi deneyelim. Göndermeler, tamamen Koç’un yaklaşımları zeminindedir.

a. Batı Felsefesiyle Karşılaştırma

Batı felsefesinin merkezinde, özellikle modern dönemde, insanın tanımına dair farklı ve çoğu zaman indirgemeci yaklaşımlar öne çıkmıştır. Descartes, insanı “düşünen şey” (res cogitans) olarak tanımlarken bedeni ikincil bir mekâna yerleştirmiştir. Bu ikili yapı, insanın bütünlüğünü parçalamış ve insanı soyut akıl ile mekanik beden arasında bölmüştür. Kant, insanı özerk bir aklın taşıyıcısı olarak tanımlamış, ancak nefsi bireyden ayırarak onu salt rasyonel bir varlık düzeyine indirmiştir. Nietzsche ise insanı irade ve güç ekseninde kavramış, aşkınla ilişkisini koparmıştır.

Koç, bu yaklaşımları topluca reddeder. Ona göre, Grek-Latin-Kilise diyarında “insan” kavramı asla köklü biçimde tesis edilmemiştir. Birey ya soyut aklın bir fonksiyonu ya da kitleyi düzenlemek için kilisenin kurumsal söylemi içerisinde eritilmiş bir figür olmuştur. Dolayısıyla Batı felsefesinin bireyi özgürleştirme çabaları, sözde özgürlükten ibarettir; insanı köleleştiren yeni bağlamlar üretmiştir.

b. İslam Düşüncesiyle Karşılaştırma

İslam düşünce geleneğinde insanın tanımı, farklı ekoller tarafından çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Meşşâî filozoflar (Farabi, İbn Sina vd.), insanı aklın yetkinleşmesiyle tanımlamış, nefis teorisi üzerinden insanın bilgiye yükselişini açıklamışlardır. Bu yaklaşım, Aristotelesçi kökenleri sebebiyle rasyonel çerçevede kalmıştır.

Gazali ise insanı ahlâk ve dinî ilimler bağlamında yeniden temellendirmiş, Meşşâî filozofların akıl merkezli sistemini eleştirmiştir. Ona göre insan, kalbin ve ruhun arınmasıyla hakikate yönelir; bilgi, akıldan ziyade sezgi ve kalp üzerinden hakiki değerini bulur.

Koç'un nazariyatı, bu iki yönelimi de aşan özgün bir perspektif sunar. Farabi ve İbn Sina'da akıl, Gazali'de kalp ön plana çıkarken; Koç'ta merkez “Gönül”dür. Gönül, sadece sezgisel bir alan değil, Kelâm'ın indiği aslı mahaldir. Dolayısıyla insanın özü, Gönül'de açılan Kelâmdır. Bu bağlamda Koç hem Meşşâî geleneğin rasyonalizmini hem de Gazali'nin daha çok dinî ilimlere yaslanan yaklaşımını aşarak yeni bir temellendirme modeli sunar.

c. Anadolu Mayası ve Türk-İslam Geleneği

Koç'un “Anadolu mayası” kavramsallaştırması, onu özellikle Türk-İslam düşünce geleneğiyle ilişkilendirir. Farabi'nin eserlerini Arapça kaleme almak zo-

runda kalması bir talihsizlik olarak görülebilir. Zira Koç'a göre Anadolu düşüncesinin Türkçe üzerinden inşa edilmesi gerekir. Bu durumda düşünceyi (tefekür) kendi dilinde üretme çabası, Koç'un nazariyatının ayırt edici tarafıdır.

Ayrıca, Anadolu Mayası sentez değil, Kelâmın Gönül'e çalınmasıyla oluşmuş bir aslı birliktir. Bu birlik, farklı kültürlerin karışımı değil, Kelâmın hakikatinden doğan bir özdür. Koç, bu anlayışıyla Türk-İslam geleneğini yeniden canlandırmayı hedefler.

d. Çağdaş Felsefi Antropolojiyle Karşılaştırma

20. yüzyılda gelişen felsefi antropoloji (Scheler, Plessner, Gehlen), insanı biyolojik, kültürel ve toplumsal bağlamlarda açıklamaya çalışmıştır. Bu disiplin, insanın "eksik varlık" olduğunu, kendini araçlarla ve kültürle tamamladığını öne sürmüştür. Ancak Koç'un nazariyatı esas alındığında bu tür yaklaşımların insanın içsel hakikatini göz ardı etmek anlamına geldiği açıktır. Çünkü Koç, yukarıda da ifade edildiği gibi, insanı eksiklik üzerinden değil, Gönül'de açılan Kelâm'ın mutlaklığı üzerinden tanımlar. Demek ki, onun antropolojisi, çağdaş yaklaşımlardan radikal biçimde ayrılmaktadır. Bir kez daha altını çizmek gerekirse, insanın özü kültürel veya toplumsal bağlamda değil, Gönül'de mayalanan Kelâm'da bulunmaktadır.

e. Yalçın Koç'un Özgünlüğü

Karşılaştırmaların ışığında, Yalçın Koç'un insan anlayışının özgün yönleri şu şekilde özetlenebilir:

- Batı felsefesinin bireyi ya soyut akla ya da kitleye indirgemesine karşı, bireyin kendi özünden doğan bir içsellige sahip olduğunu savunur.
- İslam düşüncesindeki akıl ve kalp merkezli yaklaşımları aşarak, Gönül ve Kelâm üzerinden özgün bir temellendirme yapar.
- Anadolu Mayası ile düşünceyi Türkçe üzerinden üretir; yerel geleneği özgün bir nazari sistem olarak ihya eder.
- Çağdaş felsefi antropolojinin kültürel ve biyolojik indirgemeciliğine karşı, insanın mutlak hakikatle bağını yeniden tesis eder.

Bu özgünlük, Koç'un nazariyatını yalnızca eleştirel bir proje olmaktan çıkarır; aynı zamanda yeni bir felsefi ekol olma potansiyeli taşır.

Değerlendirme

Yalçın Koç'un nazariyatı, yalnızca Batı felsefesi ve teolojisine yöneltilmiş bir eleştiri değildir; aynı zamanda insanın varoluşunu yeniden temellendirmeye dönük kapsamlı bir girişimdir.

Koç, Grek-Latin-Kilise diyarının birey anlayışını çözümlerken, bu diyarın insanı özünden kopardığını, bireyi “yığınsal birey” haline getirdiğini ve özgürlüğü “sözde özgürlük” düzeyinde kurguladığını gösterir. Ona göre Batı felsefesi, ister Leibniz'in bireyi müstakilleştirme çabasında olsun, ister Kant'ın ruhu bireyden ayıran analizlerinde, insanın hakikatine ulaşamamıştır. Bu nedenle Batı düşüncesinde insan kavramı daima eksik, parçalı ve dışsal bir zeminde kalmıştır.

Koç'un özgünlüğü, bu eksikliği Anadolu Mayası üzerinden telafi etmeye çalışmasında ortaya çıkar. Anadolu Mayası, Kelâm'ın Gönül'e inişiyle mayalanmış aslî bir birliktir. Burada insan, Gönül merkezli bir varlık olarak, Kelâm'la doğrudan ilişki içerisindedir. İnsanın özü, Gönül'de açılan Kelâm'dır ve bu öz ne indirgenebilir ne de sentezlenebilir. Ferdî birey, kendi kimliğini dışsal bir otoriteden değil, Gönül'de açılan Kelâm'ın mutlak hakikatinden alır.

Koç'un yaklaşımı, ahlâkı da insanın temel unsuru olarak öne çıkarır. Ona göre insan, ahlâkı bakımından hürdür ve bu hürriyet, aşkın olanın idrakiyle kurulur. Bu nedenle ahlâk, zihnî sınırlı kayıtlarına değil, Gönül merkezli idrake dayanır. İnsan, ancak kendi hakikatini Gönül'de bilerek ve yaşayarak özgürleşir.

Bu temellendirme, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir boyut da içerir. Anadolu Mayası, farklı unsurların eklektik bir sentezi değildir; Gönül'de açılan Kelâm'ın aslî hakikatinden doğan bir birliktir. Bu birlik, insanın hem kendi özünü hem de toplumsal varoluşunu yeniden inşa etme imkânını barındırır.

Sonuç olarak, Yalçın Koç'un insanı temellendirme çabası üç açıdan önemlidir:

1. Batı felsefesinin indirgemeci ve dışsal insan anlayışına karşı özgün bir eleştiri sunar.
2. İslam düşünce geleneği içerisinde yeni bir açılım yapar; akıl ve kalp merkezli yaklaşımları aşarak Gönül ve Kelâm üzerinden insanı temellendirir.
3. Türkçe düşünmenin imkânını ortaya koyar ve Anadolu Mayası üzerinden yeni bir nazari okul (Anadolu Nazariyatı) inşa etmenin kapısını aralar.

Bu bağlamda, Koç'un nazariyatı yalnızca bir "eleştiri felsefesi" olarak değil, aynı zamanda insanın özünü ve varoluşunu yeniden kurma teşebbüsü olarak görülmelidir. Onun yaklaşımı, günümüz insanının karşı karşıya olduğu indirgemeci paradigmların ötesine geçerek, insanın kendi hakikatini Gönül merkezli bir bakışla idrak etmesine çağrı niteliği taşır.

Bitirirken

I. Yalçın Koç'un nazarında Batı geleneğinde bireyin esasına yönelik derinleşme yolu kapalıdır. Zira Kilise bireyi "yığınsal birey" haline getirmiş ve bireyselliği inşa edememiştir. Daha da vahimi, bireyi yığınsal toplumun bir unsuru olarak temellendirmek istemiştir.

Batı geleneğinde bireysel özgürlük, gerçekte bir sözde özgürlükten ibarettir. Birey, Kilise'nin ve daha sonra da modern devletin hizmetinde bir köleye dönüştürülmüştür.

Koç'un itirazı insanı kaybetmiş görünen bu yaklaşımadır. İnsansız bir anlayış insanı temellendirmekten uzaktır.

İnsanı idrakte tek çözüm yolu Anadolu Mayası'nı bilmektir. Bilmek, insanı anlamada nazari bir yolculuktur.

Koç'un nazariyatında insanı anlama yolculuğu, Anadolu Mayası'na yönelmekle başlar. Bu yaklaşımın merkezinde ise "Gönül" ve "Kelâm" bulunur.

İnsanın yaradılışı itibarıyla bir içi vardır ve bu için esası da Gönül'dür. Kelâm ise, insana öz olmak üzere Maya'dır. Türk insanı için o, Anadolu Mayası'dır.

II. Anadolu Mayası Türkistan'dan gelen Kelâm'dır. Kelâm iniş saiki itibarıyla gönüle çalınır. Kelâm mutlaktır ve bu nedenle söz ve düşünce dairesinde idrak edilemez. Bu bağlamda insan bireylikten ferdi bireye aşar. Bireyden ferdi bireye aşma, esasen beşerlikten insanlığa terfidir. Koç, bu durumu Kelâm'ın Gönül'e inip bireyi mayalamasıyla gerçekleşen bir yeniden doğma ya da doğuş olarak adlandırır. Bu nedenle ferdi bireyin tanımı, Batı'nın yığınsal birey tanımından keskin bir şekilde ayrılır.

Koç'a göre ferdi birey, varlığının esası ve özü eksiksiz bir şekilde bizzat kendisinde bulunandır. Ferdi bireyin kimliği, bizzat kendisidir" ve aslı içi, ferdi bireyin Gönül'dür. Aslı kimliğin cevher olduğunu ve bunun bölünmez, parçalanmaz ve senteze tabi olmadığını ifade eder. Bu kimlik, mayalama neticesinde oluşarak kendi içi itibarıyla açılarak gelişir. Bu nedenle, Anadolu Mayası farklı özlerin bir sentezi olamaz; o, Kelâm'dan kaynaklanan saf bir özdür. İnsan, biyolojik cihet itibarıyla bedendir; ancak Gönül'deki öz itibarıyla "vücut"dur. İnsanı "vücut"a, Kelâm yoluyla Gönül bağlar.

Koç'un nazariyatı, rasyonel aklı tek bilgi kaynağı olarak gören Batı'ya bir meydan okumadır. Ona göre hakiki bilgi (ilim), rasyonel yetinin değil, Gönül'ün işidir. Anadolu Mayası adlı eserinde kendini bilmenin Gönül'e mahsus olduğunu ve Kelâm'ı bilmekle başladığını belirtir. Bu, bilginin söze gelmez bir mahiyete sahip olduğunu ve hafıza ile muhayyile gibi yetilerin, zamanın doğrusal düzenlemesine tabi olmadan, cevherle olan ilişki içinde işlediğini gösterir.

Kaynakça

Süleyman Dönmez, "Yalçın Koç ve Filozofluk Üzerine Bir Değerlendirme," *Akdeniz İlahiyat Dergisi* 1 (2025): 39–52.

Yalçın Koç'un Eserleri:

Not: Her eser Cedit Neşriyat tarafından Ankara'da basılmıştır.

1. Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme (2007).
2. Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2008).
3. Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme (2009).
4. Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme (2010).
5. Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi (2013).
6. Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2016).
7. Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2017).
8. Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
9. Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
10. Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme (2018).
11. Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme (2020).
12. Ahlâk ve Nazariyat: Ahlâk'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2020).
13. Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme (2021).
14. Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme (2023).

15. Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme (2024).
16. Cevher Teographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme (2024).
17. Evren Teographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme (2024).
18. Tamga-İsim Teographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme (2025).